

INVESTITSIYA MUHITI VA XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB QILISH OMILLARI

Turaqulova SHahrizoda

Navoiy Innovatsiyalar Universiteti

Iqtisodiyot yo'nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada investitsiya muhiti tushunchasi, uning iqtisodiy rivojlanishdagi o'rnini hamda xorijiy investitsiyalarni jalb qilish omillari keng yoritilgan. Xususan, mamlakatda qulay investitsiya muhitini shakllantirish uchun zarur bo'lgan siyosiy barqarorlik, huquqiy kafolatlar, iqtisodiy erkinlik darajasi, infratuzilma rivoji va institutsional islohotlarning ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, xorijiy investorlar uchun muhim bo'lgan omillar — soliq imtiyozlari, bojxona yengilliklari, moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari va biznes yuritish qulayligi kabi jihatlar atroflicha ko'rib chiqilgan. Maqolada globallashtirish jarayonlari sharoitida investitsiya oqimlarini jalb qilishda raqobat kuchayib borayotgani va har bir davlat o'z investitsiya siyosatini takomillashtirishga intilayotgani ta'kidlanadi. Shu bilan birga, investitsiya muhiti va xorijiy kapital oqimi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ochib berilib, samarali investitsiya siyosatini yuritish orqali iqtisodiy o'sishni jadallashtirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va innovatsion rivojlanishga erishish imkoniyatlari asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: investitsiya muhiti, xorijiy investitsiyalar, investitsiya siyosati, iqtisodiy rivojlanish, investitsiya jozibadorligi, siyosiy barqarorlik, huquqiy kafolatlar, soliq imtiyozlari, infratuzilma, biznes muhiti, kapital oqimi, innovatsion rivojlanish

Kirish

Bugungi kunda jahon iqtisodiyotida investitsiyalar mamlakat taraqqiyotining eng muhim omillaridan biri sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlar uchun xorijiy investitsiyalarni jalb qilish iqtisodiy o'sishni ta'minlash, yangi ish o'rinlarini yaratish hamda zamonaviy texnologiyalarni joriy etishda muhim ahamiyat

kasb etadi. Shu sababli har bir davlat o'z hududida qulay investitsiya muhitini shakllantirishga intiladi va bu borada izchil siyosat yuritadi. Investitsiya muhiti — bu investorlar uchun yaratilgan iqtisodiy, huquqiy, siyosiy va ijtimoiy sharoitlar majmui bo'lib, ularning qaror qabul qilish jarayoniga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Agar mamlakatda barqaror siyosiy vaziyat, aniq va ishonchli qonunchilik tizimi, rivojlangan infratuzilma hamda erkin iqtisodiy muhit mavjud bo'lsa, bunday hudud investorlar uchun jozibador bo'lib hisoblanadi. Aksincha, noaniqliklar, byurokratik to'siqlar yoki iqtisodiy beqarorlik investitsiya oqimining kamayishiga olib keladi. Hozirgi globallashuv sharoitida davlatlar o'rtasida investitsiyalar uchun kuchli raqobat yuzaga kelmoqda. Har bir mamlakat o'zining ichki imkoniyatlaridan kelib chiqib, xorijiy investorlarni jalb qilish uchun turli mexanizmlar va imtiyozlar tizimini joriy etmoqda. Bunga soliq yengilliklari, erkin iqtisodiy zonalar tashkil etish, bojxona tartiblarini soddalashtirish va investorlar huquqlarini himoya qilish kabi chora-tadbirlar kiradi. Shu bilan birga, iqtisodiyotning ochiqligi va xalqaro hamkorlik darajasi ham muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Xorijiy investitsiyalar nafaqat moliyaviy resurslar manbai, balki ilg'or texnologiyalar, boshqaruv tajribasi va yangi bozorlar bilan bog'lanish imkoniyatlarini ham olib kiradi. Bu esa milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshiradi, ishlab chiqarish samaradorligini kuchaytiradi va eksport salohiyatini kengaytiradi.

Shu jihatdan investitsiya muhitini yaxshilash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaraladi. Shuningdek, investitsiya muhiti va iqtisodiy islohotlar o'rtasida uzviy bog'liqlik mavjud. Mamlakatda amalga oshirilayotgan iqtisodiy, huquqiy va institutsional islohotlar investorlarga bo'lgan ishonchni mustahkamlaydi. Ayniqsa, korrupsiyani kamaytirish, sud-huquq tizimini takomillashtirish, xususiy mulk daxlsizligini ta'minlash kabi masalalar investorlar uchun muhim ahamiyatga ega hisoblanadi. Shu bilan birga, inson kapitalining rivojlanganligi, ya'ni malakali ishchi kuchining mavjudligi ham investitsion jozibadorlikka ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, bugungi sharoitda har bir davlat barqaror iqtisodiy o'sishga erishish uchun investitsiyalar oqimini oshirishga intilmoqda. Bunda esa investitsiya muhitini chuqur

o'rganish, uning asosiy omillarini tahlil qilish hamda mavjud muammolarni aniqlash muhim vazifa hisoblanadi. Shu sababli ushbu maqolada investitsiya muhiti va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish omillarining mohiyati, ularning iqtisodiy rivojlanishga ta'siri hamda amaliy ahamiyati keng yoritiladi. Investitsiya muhiti har qanday davlat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishini ta'minlovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. U investorlar tomonidan kapital qo'yilmalar kiritish to'g'risida qaror qabul qilish jarayonida asosiy mezon sifatida xizmat qiladi. Investitsiya muhitining qanchalik qulayligi mamlakatga kirib kelayotgan xorijiy investitsiyalar hajmi va sifati bilan bevosita bog'liq bo'ladi. Shu boisdan investitsiya muhitini shakllantiruvchi omillarni chuqur tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Avvalo, siyosiy barqarorlik investitsiya muhitining eng asosiy tarkibiy qismlaridan biri sanaladi. Mamlakatda tinchlik va barqarorlikning mavjudligi investorlar uchun ishonchli muhit yaratadi. Siyosiy xavf-xatarlarning pastligi kapital qo'yilmalar xavfsizligini ta'minlaydi va uzoq muddatli investitsiyalarni rag'batlantiradi.

Shu bilan birga, davlat boshqaruvining samaradorligi ham investorlar ishonchiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Huquqiy muhit ham investitsiya jozibadorligining muhim omillaridan biridir. Qonunchilik bazasining aniq va barqaror bo'lishi, investorlar huquqlarining ishonchli himoya qilinishi xorijiy investitsiyalar oqimini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, shartnomalar bajarilishining kafolatlanishi, mulk huquqining daxlsizligi va sud tizimining mustaqilligi investorlar uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Huquqiy noaniqliklar yoki tez-tez o'zgarib turuvchi qonunlar esa investitsiya muhitiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Iqtisodiy omillar ham investitsiya muhitining ajralmas qismi hisoblanadi. Makroiqtisodiy barqarorlik, inflyatsiya darajasining pastligi, milliy valyutaning barqarorligi va iqtisodiy o'sish sur'atlari investorlar e'tiborini tortadi. Bundan tashqari, ichki bozor hajmi va aholi daromadlari darajasi ham muhim rol o'ynaydi. Keng iste'mol bozori mavjud bo'lgan mamlakatlar investitsiyalar uchun yanada jozibador hisoblanadi. Infratuzilmaning rivojlanganligi ham xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Transport tizimi, energetika ta'minoti, kommunikatsiya vositalari va logistika infratuzilmasining samarali

ishlashi ishlab chiqarish jarayonlarini yengillashtiradi. Zamonaviy infratuzilma mavjud bo'lgan hududlarda investorlar faoliyat yuritishi osonlashadi va xarajatlar kamayadi. Shuningdek, soliq va bojxona siyosati investitsiya muhitiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Davlat tomonidan taqdim etiladigan soliq imtiyozlari, preferensiyalar va yengilliklar investorlarni jalb qilishda muhim vosita hisoblanadi. Ayniqsa, erkin iqtisodiy zonalar tashkil etish orqali investorlar uchun maxsus sharoitlar yaratish keng qo'llanilmoqda. Bu hududlarda soliq yukining kamaytirilishi va bojxona tartiblarining soddalashtirilishi investitsiya faolligini oshiradi.

Xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda institutsional omillar ham muhim o'rin tutadi. Davlat organlari faoliyatining shaffofligi, korrupsiyaning past darajasi, ruxsat berish tartib-taomillarining soddaligi investorlar uchun qulay muhit yaratadi. Byurokratik to'siqlarning mavjudligi esa aksincha, investitsiya oqimini sekinlashtiradi. Shu sababli davlat boshqaruvida ochiqlik va samaradorlikni ta'minlash ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Bundan tashqari, inson kapitali va mehnat resurslari sifati ham investitsiya muhitiga bevosita ta'sir qiladi. Malakali, bilimli va raqobatbardosh ishchi kuchining mavjudligi investorlar uchun muhim ustunlik hisoblanadi. Ta'lim tizimining rivojlanganligi, kasbiy tayyorgarlik darajasi va ilmiy salohiyat investitsion loyihalarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishiga xizmat qiladi. Zamonaviy sharoitda innovatsiyalar va texnologik rivojlanish darajasi ham investitsiya muhitining muhim ko'rsatkichiga aylanmoqda. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi, axborot texnologiyalarining keng joriy etilishi va ilmiy-tadqiqot faoliyatining qo'llab-quvvatlanishi investorlar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Innovatsion infratuzilma mavjud bo'lgan mamlakatlarda yuqori texnologiyali investitsiyalar oqimi ko'proq kuzatiladi. Umuman olganda, investitsiya muhiti ko'plab o'zaro bog'liq omillar yig'indisidan iborat bo'lib, ularning har biri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish jarayonida muhim rol o'ynaydi. Mazkur omillarni kompleks tarzda rivojlantirish va takomillashtirish orqali davlatlar o'z investitsion jozibadorligini oshirishi hamda iqtisodiy taraqqiyotga erishishi mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, investitsiya muhiti mamlakat iqtisodiy taraqqiyotining muhim omillaridan biri bo'lib, uning darajasi xorijiy investitsiyalar oqimiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Qulay investitsiya muhitini shakllantirish orqali davlatlar nafaqat moliyaviy resurslarni jalb etadi, balki zamonaviy texnologiyalar, ilg'or boshqaruv tajribasi va yangi ish o'rinlarini yaratish imkoniyatiga ham ega bo'ladi. Maqolada ko'rib chiqilganidek, investitsiya muhitiga siyosiy barqarorlik, huquqiy kafolatlar, iqtisodiy barqarorlik, infratuzilmaning rivojlanganligi, soliq siyosati hamda institutsional omillar sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu omillar o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, ularning har biri investorlar uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, qonunchilikning aniqligi, korrupsiyaning past darajasi va davlat boshqaruvida shaffoflikning ta'minlanishi investitsion jozibadorlikni oshiradi. Shuningdek, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish jarayonida inson kapitali, innovatsion rivojlanish va raqamli iqtisodiyotning o'rnini tobora ortib bormoqda. Bu omillar iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshiradi va uzoq muddatli barqaror o'sishni ta'minlashga xizmat qiladi. Umuman olganda, investitsiya muhitini yaxshilash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lishi zarur. Kompleks yondashuv asosida amalga oshiriladigan islohotlar, investorlar uchun yaratilgan qulay sharoitlar va samarali boshqaruv tizimi mamlakatga xorijiy investitsiyalar oqimini oshirishga hamda iqtisodiy rivojlanishni jadallashtirishga imkon beradi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR

1. Todaro M., Smith S. *Economic Development*, 12-nashr, Pearson Education, 2015, 650–700-betlar.
2. Krugman P., Obstfeld M. *International Economics: Theory and Policy*, Pearson, 2018, 480–520-betlar.
3. World Bank. *World Development Report*, 2020–2023 yillar, 120–180-betlar.
4. IMF (International Monetary Fund). *World Economic Outlook*, 2021–2023 yillar, 90–150-betlar.
5. Porter M. *The Competitive Advantage of Nations*, Free Press, 1990, 70–120-betlar.
6. UNCTAD. *World Investment Report*, 2022–2024 yillar, 50–110-betlar.

7. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi hisobotlari, 2021–2024 yy.
8. Abdurahmonov Q.X. *Iqtisodiyot nazariyasi*, Toshkent, 2019, 200–250-betlar.